

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša

Oddelek za slovenistiko

3. Slovenski dialektološki posvet (SDP 3)

11.–12. 2. 2016, Prešernova dvorana SAZU, Novi trg 4, Ljubljana

Povzetki

Organizacijski odbor:

Jožica Škofic, ISJFR ZRC SAZU
Marko Snoj, ISJFR ZRC SAZU, SAZU
Vera Smole, Oddelek za slovenistiko FF UL

Mojca Horvat
Tjaša Jakop
Karmen Kenda-Jež
Peter Weiss
Danila Zuljan Kumar

Alenka Porenta (razstava)
Karmen Nemec

Knjižico povzetkov pripravili:

Jožica Škofic
Peter Weiss
Danila Zuljan Kumar

Besedilo je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola (ZRCola.zrc-sazu.si), ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani (www.zrc-sazu.si) razvil Peter Weiss.

Slika na naslovnici:

»Pri zapisovanju: Tine Logar in Nardin Žnidarjev in Žvan Štefuov, Robidišče. Teren 7 – Kobarid, 3. 7. – 3. 8. 1951.«

Foto: Milko Matičetov

Vir: SEM, digitalni arhiv fotografij (<http://www.etno-muzej.si/sl/digitalne-zbirke/kobarid/f0000007209>)

Kazalo

Program 3. Slovenskega dialektološkega posveta	5
Nikolaj Antropov / Николай Антропов, «Человек» в белорусской и словенской лингвогеографии	7
Dunja Brozović Rončević, Nazivi za gumno: etnojezična analiza	8
Előd Dudás, Slovanski prispevek k izoblikovanju madžarske poljedelske terminologije	9
Goran Filipi, Sorodstveni nazivi v SLA 1 v primerjavi s po obliki podobnimi sopomenkami v istrskih hrvaških govorih	10
Helena Grochola-Szczepanek, Gwarowe badania korpusowe na polskim Spiszu – cele i zadania	11
Barbara Ivančič Kutin, Sprehod po Bovcu z zgodbami lokalnega pripovednega izročila v narečju	12
Tjaša Jakop, Jezikovna podoba govorov na slovensko-hrvaški meji	13
Marko Jesenšek, Na szvétí dén – prekmurska pridiga iz leta 1874	14
Janoš Ježovnik, Pridevnik v terskem narečju	15
Karmen Kenda-Jež, Začrtati mejo – prispevek Tineta Logarja h klasifikaciji slovenskih narečij v rokopisnem gradivu za Slovenski lingvistični atlas (SLA)	16
Klemen Klinar, Projekt Življenja Gorenjcev – videodokumentacija narečij na Gorenjskem	17
Mihaela Koletnik, Samostalniške manjšalnice v prleških narečnih slovarjih	18
Mijo Lončarić, Osvrt na »Hrvatski jezični atlas«	19
Mijo Lončarić, Ivana Kurtović Budja, Specifičnost hrvatskoga kajkavskoga plješivičko-ozaljskoga dijalekta i osvrt na slovenski istočnodolenjski dijalekt	20
Karin Marc Bratina, Frazemi iz Glasov in njihova raba v primorskih narečjih	21
Herta Maurer-Lausegger, Besedje iz tematskega polja človek in njegove lastnosti v plajberškem govoru	22
Mira Menac-Mihalić, Anita Celinić, Poveznice i razdjelnice	23
Vlado Nartnik, K ločljivim predponam porabskih glagolov	24
Irena Orel, Poimenovanja iz pomenskega polja hiša od 18. do srede 19. stoletja	25
Bogumił Ostrowski, Refleksje nad przygotowaniem materiału polskiego do białoruskiego tomu OLA: »Meteorologia«	26
Anton Schellander, Tonemske opozicije v bilčovškem govoru	27
Vera Smole, Mlinarsko izrazje v Šentrupertu in okolici	28
Vera Smole, Mojca Horvat, Stara kmečka hiša – zapis in analiza narečnih besedil	29
Marija Stanonik, Zvočne figure za oglašanje živali v slovenski besedni umetnosti	30

Irena Stramljič Breznik, Zaznamovana leksika v pregovorih na stičišču leksikoloških, dialektoloških in etimoloških pristopov	31
Matej Šekli, Sirarska terminologija v rezijanskem narečju slovenščine	32
Alenka Šivic-Dular, Lingvistični atlas kot vir jezikoslovne informacije in interpretacije	33
Jožica Škofic, Ob skorajšnjem izidu <i>Slovenskega lingvističnega atlasa 2: kmetija</i>	35
Suzana Todorović, Izražanje čustev, občutkov in človekovih lastnosti v narečnih idiomih slovenske Istre	36
Alenka Valh Lopert, Glagoli s kvalifikatorjem <i>narečno vzhodno</i> iz SSKJ² v Rajhovem gradivu za prleški slovar <i>Gúčati po antùjoško</i>	37
Perina Vukša Nahod, O naglasku imenica a-vrste u slivanjskim govorima u Neretvanskoj krajini	38
Jadwiga Waniakowa, Nazwy roślin w <i>Ogólnosłowiańskim atlasie językowym</i> jako materiał do badań nad fitonimią słowiańską	39
Peter Weiss, Zgornjesavinjsko narečno gradivo za Slovenski in Slovanski lingvistični atlas (SLA in OLA) v knjigi: predstavitev zasnove	40
Aleksander Wiatr, Interlinguale Sprachgeographie und Strataforschung mit computergestützten Methoden	41
Melita Zemljak Jontes, Izrazi za dele telesa iz Registra Dalmatinovega prevoda <i>Biblije</i> v (narečnih) slovarjih slovenskega jezika na spletišču <i>Fran</i>	42
Zinka Zorko, Besedje v koroškem govoru kraja Gradišče/Schloßberg v Avstriji	43
Danila Zuljan Kumar, Tipologija skladenjskih interferenc	44
Navodila avtorjem	45

Slovenski dialektološki posvet 3 (SDP 3)
Ljubljana, ISJFR ZRC SAZU, 11.–12. februar 2016

PROGRAM

Četrtek, 11. februar 2016	
8.30–9.00	Sprejem udeležencev
9.00–9.30	Otvoritev konference: ▶ Jožica Škofic – vodja zasedanja ▶ Marija Stanonik – predstavnica SAZU ▶ Marko Snoj – predstojnik ISJFR ZRC SAZU ▶ Vera Smole – predstojnica Oddelka za slovenistiko FF UL
1. sekcija	Učitelji in učenci – skupni cilji
Predsedujoča	Vera Smole, Marko Snoj
9.30–9.50	Zinka Zorko: Besedje v koroškem govoru kraja Gradišče/Schloßberg v Avstriji
9.50–10.10	Karmen Kenda-Jež: Začrtati mejo – prispevek Tineta Logarja h klasifikaciji slovenskih narečij v rokopisnem gradivu za Slovenski lingvistični atlas (SLA)
10.10–10.30	Jožica Škofic: Ob skorajšnjem izidu Slovenskega lingvističnega atlasa 2 – Kmetija
10.30–10.50	Jadwiga Waniakowa: Nazwy roślin w Ogólnostowiańskim atlasie językowym jako materiał do badań nad fitonimią słowiańską
10.50–11.05	Diskusija
11.05–11.20	Odmor
2. sekcija	SLA, OLA, ALE – med nacionalnim in primerjalnim jezikoslovjem
Predsedujoča	Jadwiga Waniakowa, Matej Šekli
11.20–11.35	Alenka Šivic-Dular: Lingvistični atlas kot vir jezikoslovne informacije in interpretacije
11.35–11.50	Mijo Lončarić: Osvrt na »hrvatski jezični atlas«
11.50–12.05	Mira Menac-Mihalić, Anita Celinić: Poveznice i razdelnice
12.05–12.20	Bogumił Ostrowski: Refleksje nad przygotowaniem materiału polskiego do białoruskiego tomu OLA: »Meteorologia«
12.20–12.35	Dunja Brozović Rončević: Nazivi za gumno: etnojezična analiza
12.35–12.50	Diskusija
13.00–15.00	Odmor za kosilo
3. sekcija	Zakladi jezikovnih atlasov
Predsedujoča	Marko Jesenšek, Dunja Brozović Rončević
15.00–15.15	Aleksander Wiatr: Interlinguale Sprachgeographie und Strataforschung mit computergestützten Methoden
15.15–15.30	Peter Weiss: Zgornjesavinjsko narečno gradivo za Slovenski in Slovanski lingvistični atlas (SLA in OLA) v knjigi: predstavitev zasnove
15.30–15.45	Előd Dudás: Slovanski prispevek k izoblikovanju madžarske poljedelske terminologije
15.45–16.00	Goran Filipi: Sorodstveni nazivi v SLA1 v primerjavi s po obliki podobnimi sopomenkami v istrskih hrvaških govorih
16.00–16.15	Helena Grochola-Szczepanek: Gwarowe badania korpusowe na polskim Spiszu – cele i zadania
16.15–16.30	Diskusija
16.30–16.45	Odmor
4. sekcija	Med dialektologijo in zgodovino jezika
Predsedujoča	Mijo Lončarić, Herta Maurer-Lausegger
16.45–17.00	Irena Orel: Poimenovanja iz pomenskega polja hiša od 18. do srede 19. stoletja
17.00–17.15	Melita Zemljak Jontes: Izrazi za dele telesa iz Registra Dalmatinovega prevoda Biblije v (narečnih) slovarjih slovenskega jezika na spletišču Fran
17.15–17.30	Marko Jesenšek: Na szvétí dén – prekmurska pridiga iz leta 1874
17.30–17.45	Danila Zuljan Kumar: Tipologija skladenjskih interferenc
17.45–18.00	Diskusija
18.00–18.15	Odmor
18.15–19.00	Fonetična komisija

Petek, 12. februar 2016	
5. sekcija	Narečje kot kulturna dediščina
Predsedujoča	Mira Menac-Mihalič, Anton Schellander
9.00–9.15	Vera Smole, Mojca Horvat: Stara kmečka hiša – zapis in analiza narečnih besedil
9.15–9.30	Barbara Ivančič Kutin: Sprehod po Bovcu z zgodbami lokalnega pripovednega izročila v narečju
9.30–9.45	Klemen Klinar: Projekt Življenja Gorenjcev – videodokumentacija narečij na Gorenjskem
9.45–10.00	Matej Šekli: Sirarska terminologija v rezijanskem narečju slovenščine
10.15–10.30	Vera Smole: Mlinarsko izrazje v Šentrupertu in okolici
10.30–10.45	Diskusija
10.45–11.00	Odmor
6. sekcija	Narečno glasoslovje
Predsedujoča	Mihaela Koletnik, Aleksander Wiatr
11.00–11.15	Anton Schellander: Tonemske opozicije v bilčovskem govoru
11.15–11.30	Perina Vukša Nahod: O naglasku imenica a-vrste u slivanjskim govorima u Neretvanskoj krajini
11.30–11.45	Mijo Lončarić, Ivana Kurtović Budja: Specifičnost hrvatskoga kajkavskoga plješivičko-ozaljskoga dijalekta i osvrt na slovenski istočnodolenjski dialekt
11.45–12.00	Tjaša Jakop: Jezikovna podoba govorov na slovensko-hrvaški meji
12.00–12.15	Simon Rozman: Nova ZRCola
12.15–12.30	Diskusija
13.00–15.00	Odmor za kosilo
7. sekcija	Narečno besedoslovje in frazeologija
Predsedujoča	Peter Weiss, Perina Vukša Nahod
15.00–15.15	Irena Stramljič Breznik: Zaznamovana leksika v pregovorih na stičišču leksikoloških, dialektoloških in etimoloških pristopov
15.15–15.30	Herta Maurer-Lausegger: Besedje iz tematskega polja človek in njegove lastnosti v plajberškem govoru
15.30–15.45	Suzana Todorović: Izražanje čustev, občutkov in človekovih lastnosti v narečnih idiomih slovenske Istre
15.45–16.00	Marija Stanonik: Zvočne figure za oglašanje živali v slovenski besedni umetnosti
16.00–16.15	Karin Marc Bratina: Frazemi iz Glasov in njihova raba v primorskih narečjih
16.15–16.30	Diskusija
16.30–16.45	Odmor
8. sekcija	Narečna morfologija
Predsedujoča	Jožica Škofic, Goran Filipi
16.45–17.00	Vlado Nartnik: K ločljivim predponam porabskih glagolov
17.00–17.15	Alenka Valh Lopert: Glagoli s kvalifikatorjem narečno vzhodno iz SSKJ 2 v Rajhovem gradivu za prleški slovar Gúčati po antújoško
17.15–17.30	Mihaela Koletnik: Samostalniške manjšalnice v prleških narečnih slovarjih
17.30–17.45	Janoš Ježovnik: Pridevnik v terskem narečju
17.45–18.00	Diskusija
18.00–18.30	Zaključek konference

Programski odbor:

Jožica Škofic, ISJFR ZRC SAZU

Marko Snoj, ISJFR ZRC SAZU, SAZU

Vera Smole, Oddelek za slovenistiko FF UL

Mojca Horvat

Tjaša Jakop

Karmen Kenda-Jež

Peter Weiss

Danila Zuljan Kumar

Nikolaj Antropov / Николай Антропов
ГНУ «Центр исследований белорусской культуры, языка и литературы
НАН Беларуси», Minsk, Belorusija
antropov50@gmail.com

«Человек» в белорусской и словенской лингвогеографии

В 1996 г. был опубликован 3-й том «Человек» из академического 5-томного «Лексічнага атласа беларускай мовы» (Мінск, 1993–1998), в котором обширной сфере *человеческого* посвящены 293 карты. Аналогичный том, именно «Človek (telo, bolezni, družina)» составляет содержание 151 позиции (143 карты и 8 обобщенных некартографируемых материалов) 1-го тома словенского академического проекта «Slovenski lingvistični atlas» (Ljubljana, 2011).

В сущности, только этот факт может быть основанием для типологического сравнения лингвогеографических интерпретаций одной тематической группы в двух отдаленных славянских этноязыковых континуумах: по меньшей мере, в методологическом и содержательном аспектах. Однако даже предварительный анализ обоих томов позволяет перейти к обсуждению вопросов более широкого плана с очевидным этнокультурным контекстом, имплицитно манифестирующим две картины мира – белорусскую и словенскую.

Dunja Brozović Rončević
Sveučilište u Zadru, Hrvatska
dbrozovic@unizd.hr

Nazivi za gumno: etnojezična analiza

U radu se analiziraju nazivi za gumno u raznim europskim jezicima, s osobitim obzirom na slavenske jezike. Uspoređuje se jezična građa prikupljena za Europski lingvistički atlas, Općeslavenski lingvistički atlas, a s obzirom na to da se osobita pozornost posvećuje analizi naziva potvrđenih na hrvatskom jezičnom prostoru, u obzir se uzima i građa Hrvatskog jezičnog atlas te hrvatska građa prikupljena za etnološki atlas. Potvrđeni se nazivi raščlanjuju prema onomasiološkim i motivacijskim kriterijima. Iako se, naravno, ne može rekonstruirati indoeuropska riječ za gumno, mnogi su europski jezici nazive za 'mjesto na kojem se vrši žito' razvili na temelju sličnih motivacijskih poticaja. Nazivi koji označuju *gumno* često su motivirani mjestom na kojem se odvijala sama vršidba, konkretno tipom, materijalom ili oblikom podloge, potom glagolima koji označuju sam proces »mlačenja«, tipom žita i sl. U sjevernijim krajevima vršidba se obično obavljala unutar gospodarskih zdanja, dok se na južnoeuropskim prostorima redovito odvijala na otvorenim prostorima izloženim vjetru. Suvremena je tehnologija u današnje doba modernizirala sam proces vršidbe te su gumna danas nerijetko zaboravljena i zarasla, iako je na prostorima jadranskoga zaobalja ponekad još živa tradicija okupljanja na mjestima negdašnjih gumna.

Előd Dudás

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar Szláv és Balti Filológiai

Intézet, Budimpešta, Madžarska

dudaselod@gmail.com

Slovanski prispevek k izoblikovanju madžarske poljedelske terminologije

Prispevek se osredotoča na predstavitev vloge slovanskih jezikov pri oblikovanju madžarske poljedelske terminologije. V začetku je splošen pregled o zgodovini stikanja madžarščine s slovanskimi jeziki. Poudarjena je pomembnost slovanskih izposojenk na izoblikovanje in razvoj posameznih terminoloških skupin, še posebej pa poljedelske terminologije. Slovanske izposojenke madžarske poljedelske terminologije so predstavljene po jezikih, iz katerih so bile prevzete. Slovanske izposojenke poljedelske terminologije so bile večinoma prevzete iz južnoslovanskih jezikov ali iz slovaščine. V obmejnih madžarskih narečjih najdemo več izposojenk iz sosednjih slovanskih jezikov, kar lahko razlagamo z intenzivnim stikanjem med ljudmi oz. jeziki. Na koncu prispevka je podrobneje predstavljen vpliv slovenščine na obmejna madžarska narečja.

Goran Filipi
Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, Hrvaška
gfilipi@unipu.hr

**Sorodstveni nazivi v SLA1 v primerjavi s po obliki podobnimi sopomenkami
v istrskih hrvaških govorih**

Avtor primerja sorodstvene nazive, zapisane v SLA 1, s podobnimi v istrskih hrvaških govorih. Hrvaške oblike je avtor ali sam zapisal (večino tudi objavil v ILA, IrLA in ImLA) ali pa ekscerpil iz ustreznih slovarjev. Posebno pozornost posveča romanizmom (italijanizmom) in domačim besedam, ki jih knjižna jezika ne poznata. V zaključku podaja statistično analizo obravnavanih podatkov.

Helena Grochola-Szczepanek
Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków, Polska
helenags@ijp-pan.krakow.pl

Gwarowe badania korpusowe na polskim Spiszu – cele i zadania

Kiedy pół wieku temu prowadzono kompleksowe badania językowe na terenie polskiego Spisza, można je było udostępnić tylko w formie opracowania książkowego (por. Józef Bubak, *Spiskie teksty gwarowe z obszaru Polski*, 1972). Współczesne narzędzia informatyczne umożliwiają opracowanie elektronicznej bazy języka mówionego mieszkańców wsi. Oryginalną mowę mieszkańców wsi będzie można obserwować nie tylko w zapisie (opatrzonym językoznawczymi komentarzami i objaśnieniami charakterystycznych zjawisk), ale także słyszeć jej brzmienie. Wyszukiwarka pozwoli na przeszukiwanie tekstów według rozlicznych kryteriów, m.in.: lematów, postaci tekstowej, określonych form gramatycznych, metadanych (temat, miejscowość, wiek, płeć, zawód, pobyt poza wsią informatora) oraz korespondującego fragmentu nagrania.

Tematem wystąpienia będzie nowo powstający projekt, którego celem jest dokumentacja języka mówionego na terenie polskiego Spisza oraz opracowanie elektronicznego korpusu tekstów i nagrań gwarowych. Autorka przedstawi ogólne założenia opracowania, sposób pozyskiwania materiałów – refleksje z badań terenowych, wykorzystanie narzędzi informatycznych oraz zagadnienia związane z transkrypcją tekstów.

Barbara Ivančič Kutin
Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, Ljubljana, Slovenija
b.ivancic@zrc-sazu.si

Sprehod po Bovcu z zgodbami lokalnega pripovednega izročila v narečju

Tematske poti so že nekaj časa priljubljen način, kako učencem, turistom in drugim obiskovalcem (ne nazadnje tudi domačinom) predstaviti lokalne naravne in kulturne zanimivosti in posebnosti »na licu mesta«. Tudi pripovedno izročilo in preko tega narečje nekega kraja je mogoče predstaviti na ta način. V ta namen je bila pripravljena *Tematska pot po pripovednem izročilu Bovca*. Na štirikilometrskem sprehodu po manj znanih ulicah Bovca (kjer poteka tudi označena etnološka pot) lahko obiskovalci na 14 točkah spoznajo zanimivo povedko, pravljico ali spominsko pripoved, povezano z mestom, kjer se nahajajo. Zvočni posnetki pripovedi v narečju so naloženi na GPS napravo (ali na pametni telefon), ki obiskovalce hkrati usmerja do naslednje točke oz. do cilja. Upati je, da pot ne bo namenjena le turizmu, pač pa da jo bo v svoj program vključila tudi bovška osnovna šola, in s tem med učenci povečala védenje in zavedanje o tovrstni kulturni dediščini lastnega okolja.

Tjaša Jakop
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana, Slovenija
tjasa.jakop@zrc-sazu.si

Jezikovna podoba govorov na slovensko-hrvaški meji

Leta 2010 smo slovenski dialektologi v dogovoru s hrvaškimi v Slovenski lingvistični atlas vključili sedem krajevnih govorov na Hrvaškem (t. i. kontrolne točke). Prispevek primerja jezikovno podobo govorov ob slovensko-hrvaški meji, in sicer govora slovenskega prleškega narečja v *Ljutomeru* (SLA T374) in *Gibini* (SLA T375) s kajkavskim narečjem v kraju *Banfi* (SLA T407) na Hrvaškem in pa srednještajerskega govora vasi *Zibika* (SLA T334) in *Tlake* (SLA T338) s kajkavskim narečjem *Huma na Sutli* (SLA T408) na hrvaški strani.

Kajkavistična literatura namreč v opisih nekaterih govorov medmurskega in obsotelskega narečja na več mestih omenja različne slovenske razvoje, skupne slovenske in kajkavske pojave ali vsaj vpliv sosednjih slovenskih narečij na te obmejne govore. Govori na obeh straneh meje kažejo veliko podobnost na vseh jezikovnih ravninah. Zanimivo je opazovati npr. kategorijo števila dvojine, ki je sodobna hrvaščina (v nasprotju s slovenščino) sicer nima (zato v vprašalnici za *Hrvaški jezikovni atlas* tudi ni dvojinskih oblik), je pa v teh narečjih prisotna v enaki meri kot v narečjih na slovenski strani meje. Še največ odstopanj je v leksiki, kar je zaradi politične meje tudi pričakovati.

Marko Jesenšek
Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru, Slovenija
marko@jesensek.si

***Na svéti dén* – prekmurska pridiga iz leta 1874**

Mariborski škof dr. Jožef Smej mi je 2. 10. 2012 izročil obsežno rokopisno zapuščino pridig, ki jih je hranil martjanski župnik Andrej Berden (1887–1963), napisal pa jih je Jožef Bagáry ki je bil župnik v Martjancih med letoma 1874 in 1912 (Berden je začel župnikovati leta 1932, pred tem pa je bil od 1912 do 1932 župnik v Martjancih Jožef Horvat). Med Bagáryjevimi pridigami (najstarejša je iz leta 1874, nato pa so neprekinjeno datirane od leta 1905 do 1913, nedatiranih pa je več kot dvesto in bo treba njihov nastanek še natančneje določiti) jih je ohranjenih tudi pet, ki so napisane s tujo roko – med njimi sta ena v madžarščini in ena v knjižni slovenščini. Najstarejša Bagáryjeva pridiga *Na svéti dén* je napisana na treh in pol straneh preganjene pole papirja formata A3. V desnem zgornjem kotu sta zapisana kraj in datum: *Tifsina 874*. Pod tem je s svinčnikom pripisano še *Mfzombat 1880, 1888, 1898*, kar kaže, da je bila pridiga verjetno pripravljena in prvič uporabljena na Tišini in nato pa še trikrat pridigana v Murski Soboti, o čemer pričata dva pripisa na drugi strani pridige (*Poglednimo vu jaszle, oh kak lejpo dejte lezsi tam*, pripis s črnilom iz leta 1898; drugi pripis s svinčnikom je nečitljiv). Bagáry je bil kaplan na Tišini (1869–1870) in v Murski Soboti (1870–1874). Rokopis pridige *Na svéti dén* je lepa čitljiva ogrica oz. Borovnjakov katoliški prekmurski črkopis, prvič uporabljen v osmem natisu Küzmičevih evangelijev (*Szvéti evangélii za nedele i szvétké czeloga leta*, v-Lendavi 1858) in nato izpopolnjen leta 1870 v v Gradcu natisnjeni in v Radgoni pri Weitzingerju izdani knjigi *Dühovna Hrána ali knizsica puna lepih návukov molitvic i peszmic za kath. kerscsenike*. Borovnjak je močno vplival na Bagáryja, ki je že leta 1871 izdal prekmurski učbenik v slovenici (*Perve knige – čtenyá za Katholičanske vesničke šolé na Povelénye družbe svétoga Števana správlene: po Bárány Ignáci pripravnice vučitel – ravniteli*) – nekaj njegovih rokopisnih pridig je napisanih tudi v slovenici, večina pa v Borovnjakovem prekmurskem črkopisu, tako kot prekmurska pesmarica *Krscsánszko katholicsánszke cerkvene peszmi sz potrejbniimi molitvami i vnógimi vogrszkimi peszmami. Za skolnike, katholicsánszko mladézen, ino za vszákoga pobožsnoga krscseníka*, ki jo je leta 1893 uredil z Borovnjakom in Pustajem (črkopis je tak kot v večini Bagáryjevih rokopisnih pridig).

Zapisovanje sičnikov in šumevcev (nedosledno le pri *s*, ki je zapisan kot *sz* ali *sz*; druga rešitev se zgleduje po Agustičevem časopisu *Prijatelj*): *c* = *cz* (plenícze), *č* = *cs* (v nárocso), *s* = *sz* (szvojege sz. fziná, radoszt), *š* = *s* (dobís), *z* = *z* (zgodí) *ž* = *'s* (polo'sila).

Dolgo naglašena *a* in (ozki) *e*: *á* (králeszka) in *é* (lésen).

Dvoglasnika *ej* (dolgi jat) in *ou* (dolgi etimološki *o*) sta ohranjena: (dejte, mogoucse, poulek).

Palatalni *nj* je ohranjen: *ny* (z-notrej'snyov radosztjov, nyegova).

Palatalni *lj* je otrdel: *l* (lübléna, zémła). Pozicijska varianta kratkega *e*: *ö* (dönok).

Varianta dolgega in kratkega *u*: *ü* (tüdi).

Oblikoslovje in skladnja sta prekmursko knjižna in kažeta, da se je kljub poenotenju slovenske knjižne norme sredi 19. stoletja tudi v prekmurski katoliški cerkvi še uporabljaj »stari slovenski« jeziki, ki je imel od Temlina do Borovnjaka (v pridižnem jeziku pa še na prelomu 19. in 20. stoletja) knjižni status.

Janoš Ježovnik

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana, Slovenija

janos.jezovnik@zrc-sazu.si

Pridevnik v terskem narečju

Prispevek obravnava rabo in lastnosti pridevnika v krajevnem govoru vasi Ter/Pradielis, ki spada v zahodni del terskega narečja slovenskega jezika.

Pridevnik loči kategorije spola, števila, sklona, živosti (le v obliki Asg moškega spola, kjer prihaja do ujemanja z obliko Gsg), določnosti in stopnje.

Aktivno se rabijo oblike ženskega in moškega spola, srednji spol je rabljen le redko; redno se realizira le v predikativni funkciji v povedih tipa *To bo 'šu:uše s'ta:ro/m'la:do/no'ro ...* 'Vse je bilo staro/mlado/noro ...'. V zvezah s samostalniki srednjega spola prihaja do mešanja srednjespolskih in pogostejših moškospolskih pridevniških oblik, npr.:

- (1) *M'lięko je s'ta:p. M'lięko je do'ro.*
Mleko je slab. Mleko je dobro.
'Mleko je slabo. Mleko je dobro'
- (2) *'Šu:uše te 'o:rko. 'Vo:da, 'vi:no ... te 'o:rko. Šj 'pu:štıla ta par 'šo:ncu 'vi:no, u je 'o:rak.*
Vse to je gorko. Voda, vino ... to je gorko. Si pustila tam pri soncu vino, on je gorek.
'Vse je toplo. Voda, vino ... je toplo. Pustila sem na soncu vino, toplo je.'

Po številu govor loči edninske in množinske oblike pridevnika (in deležnika), dvojinske oblike so pluralizirane:

- (3) *E si 'vi:dou dva 'mō:za no're / te d'va: 'nō:re.*
Jaz si videl dva moža nore / ta dva nore.
'Videl sem dva nora moža / dva nora.'
- (4) *Si 'vi:dou dva 'mō:za, 'ke su 'jo:malj o're t'r:aō.*
Si videl dva moža, ki so jemali gori travo.
'Videl sem dva moža, ki sta pobirala travo.'

Določnost je lahko označena na tri načine, in sicer:

- (a) s prisotnostjo določnega člena (*te – ta – to*),
- (b) le v Nsg moškega spola s končnico *-i* in
- (c) le pri oblikah s končniškim naglasom z naglasnomestno spremeno (z naglasom na osnovi).

Stopnjevanje je analitično, in sicer s prislovoma *'bo:e* 'bolj' (primernik) ali *'ne:boe* 'najbolj' (presežnik):

- (5) *'Te 'pač u je 'bo:e 'lō:p 'kuj te d'ru:ī. U je 'da:m boe 'lō:p kuj te d'ru:ī.*
Ta pač on je bolj globok kot ta drugi. On je eden bolj globok kot ta drugi.
'Ta vodnjak je globlji od drugega. Eden je globlji od drugega.'

Sintetično stopnjevanje dvojnično izkazujejo le pridevniki *'do:bar*, *'liep* in *va'ljīk*, in sicer s supletivnimi osnovami.

Zaradi odsotnosti naglasnih umikov na prednaglasno kračino in prednaglasno nadkračino na eni in zaradi naglasnega umika s končnega odprtega in zaprtega cirkumflektiranega zloga na drugi strani sta se v narečju izoblikovala dva naglasna tipa, in sicer tip s stalnim naglasom na osnovi in tip s končniškim naglasom.

Pridevnik lahko nastopa kot povedkovo določilo ali kot levi ali desni prilastek (prim. zgled 3). Slednje je verjetno posledica stika s sosednjimi romanskimi govori.

Karmen Kenda-Jež, **Začrtati mejo – prispevek Tineta Logarja h klasifikaciji slovenskih narečij v rokopisnem gradivu za Slovenski lingvistični atlas (SLA)**

Karmen Kenda-Jež

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana, Slovenija

karmenkendajez@gmail.com

**Začrtati mejo – prispevek Tineta Logarja h klasifikaciji slovenskih narečij
v rokopisnem gradivu za Slovenski lingvistični atlas (SLA)**

Klemen Klinar
RAGOR, Jesenice, Slovenija
klemen.klinar@ragor.si

Projekt Življenja Gorenjcev – videodokumentacija narečij na Gorenjskem

Razvojna agencija Zgornje Gorenjske se že vrsto let posveča nesnovni kulturni dediščini Gorenjske, predvsem njeni dialektološki pestrosti. V projektih poskušamo skozi teme, ki so blizu domačinom, na poljuden način osvetliti narečno pestrost na Gorenjskem in ljudem prikazati narečje kot vrednoto kulturne dediščine, ki jo je potrebno gojiti in se je ne sramovati. Kljub njihovi poljudnosti pa v sodelovanju z Inštitutom za slovenski jezik Frana Ramovša (predvsem z dr. Jožico Škofic) projekti dosegajo strokovno raven, ki dialektologom, etnologom in drugim raziskovalcem omogočajo uporabo zbranega gradiva v znanstvene namene.

Ker agencija prvenstveno deluje na območju Zgornje Gorenjske, je tudi večina projektov osredotočena na to območje, zaradi svoje odmevnosti pa so se nekatere teme že razširile na širše območje. Raziskave hišnih imen so tako razširjene že na območje 16 gorenjskih občin, ledinska imena so raziskana v treh gorenjskih ter štirih občinah na avstrijskem Koroškem. Razvojna agencija je sodelovala tudi pri izdaji Rateškega slovarja, ki je izšel leta 2015.

Številni pogovori z najstarejšimi domačini tekom zgoraj opisanih raziskav so vzpodbudili izvedbo projekta Življenja Gorenjcev. Privedli so namreč do spoznanja, da so najstarejši domačini s svojimi zgodbami zelo zanimivi pričevalci o življenju v drugačnih socialnih, političnih in ekonomskih razmerah. Vojne izkušnje, idilično kmečko življenje ter številni grenki in srečni trenutki tem pripovedovanjem le še povečajo zanimivost. Poleg obeležitve življenjskih zgodb v videoposnetkih projekt Življenja Gorenjcev poskuša obeležiti narečno pestrost Gorenjske, saj je 40 intervjuvancev, v večini strejših od 80 let, razmeščenih na območje občin Kranjska Gora, Jesenice, Radovljica in Šenčur, kjer se srečujemo z različnimi lokalnimi gorenjskimi govori, pa tudi s kranjskogorskim podnarečjem in ziljskim narečjem v Ratečah.

Videoposnetki so bogat pomnik na drugačne čase in večkrat tudi opomin na čase, ko so bila kljub vojni, pomanjkanju in trdemu življenju (ali ravno zaradi njih) zadovoljstvo, prijateljstvo, poštenje in veselje bolj cenjena. V okviru predstavitve na 3. Slovenskem dialektološkem posvetu bodo predstavljeni utrinki iz videoposnetkov in predstavljeni tudi drugi rezultati izvedenih projektov, ki ponuja možnosti za nadaljnje znanstveno raziskovanje (npr. spletni leksikon www.hisnaimena.si, spletni pregledovalnik ledinskih imen www.ledinskaimena.si in YouTubov kanal Življenja Gorenjcev).

Mihaela Koletnik
Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru, Slovenija
mihaela.koletnik@um.si

Samostalniške manjšalnice v prleških narečnih slovarjih

Prispevek zarisuje obseg samostalniških manjšalnic, tj. modifikacijskih izpeljank, ki v slovenščini ne poimenujejo zgolj majhnih stvari oz. objektivne pojavnosti glede na velikost druge take pojavnosti, ampak se manjšalnost uporablja tudi za izražanje stopnjevitosti ali čustvenosti, manjšalna obrazila pa so pogosta tudi pri poimenovanju mladičev oz. nedoraslosti, in jih obravnava z vidika rodnosti in razvrstitvenih lastnosti obrazil. Osnova za obravnavo so izpisi iz Rajhovega narečnega slovarja *Gučati po antujoško* (2010), *Slovarja severovzhodnega ormoškega govora* Cirila Vnuka (2012) in *Cerkvenjaškega besednjaka/Antujoškega besednjaka* (2010) Cirila Paluca.

Skupina samostalnikov, izpeljanih s tipičnimi obrazili za izražanje manjšalnic, v prleškem narečju ni obsežna. Pregled tvorbenih obrazil manjšalnic pokaže, da največjo tvorbeno raznolikost izkazujejo manjšalnice ženskega spola, manj tvorbeno raznolike so manjšalnice moškega spola, najmanj pa manjšalnice srednjega spola. Najrodnejše ženskospolsko obrazilo samostalniških manjšalnic je *-ica* (*bükvica, jenkica, kantica, lampica, šajbica*), kot tvorna pa so izpričana še obrazila *-ca* (*jedrca, sekirca, šalca*), *-ka* (*košička, krnička, lučka, pešička*), *-ika* (*buhika, kozika, mamika*), kar je potrjeno v Pleteršnikovem slovarju, po SSKJ pa manjšalnice s tem obrazilom ne nastajajo več, *-ina* (*deklina*) in *-ice* (*jaslice* /ž mn./). Med moškospolskimi obrazili sta najrodnejši *-ek* (*atek, brešček, jünček, loparček, potaček*) in *-ec* (*grahec, korpec lükec, škafec*), različno pogosta pa so še obrazila *-c* (*piskrc, pušec, štinglc*), *-ič* (*grüntič, kokotič, tramič*) in *-ko* (*dečko*). Najrodnejše srednjespolsko obrazilo je *-e* (*mače, prase, žrebe*), manj rodno pa *-ce* (*kolce*); srednjespolsko obrazilo *-ca* se v primeru *dverca* družijo z ženskospolskim množinskim samostalnikom *dveri*. Med moškospolskimi hipokorističnimi in deminutivnimi lastnoimenskimi tvorjenkami je manjšalno-ljubkovalni pomen najpogosteje izražen z obrazilom *-ek* (*Franček, Hanzek, Tunček*), redkeje z *-ec* (*Jakec*), najpogostejše manjšalno-ljubkovalno obrazilo za ženska imena pa je *-ika* (*Anika, Lizika, Nanika*), redkeje *-ica* (*Marica, Micika*).

Primerjava obravnavanih slovarjev bo pokazala enakosti oz. razlike v tvorbenih načinih ter razvrstitvi značilnih besedotvornih obrazil med severozahodnimi in severovzhodnimi prleškimi govori.

Mijo Lončarić
Zagreb, Hrvatska
mijo.loncaric@gmail.com

Osvrt na »Hrvatski jezični atlas«

Za lingvističku, dijalektološku geografiju u širem značenju za hrvatski jezik može govoriti rano – od Bartola Kašića i Juraja Habelića. Kasnije su se izrađivale pojedinačne karte, jezika i dijelova. Izrada atlasa, prikupljanje građe za njega, počinje kasno, tek u drugoj polovici 20. st. (Francuska i Njemačka u 19. st.) Zato je to najvažniji zadatak hrvatskoga jezikoslovlja i filologije, ako ne i ukupne znanosti i kulture.

Hrvatski jezik uključen je (bio) u sedam višejezičnih atlasa: *Lingvistički atlas Mediterana* (7 punktova), *Općeslavenski lingvistički atlas* (OLA 39, *Europski lingvistički atlas* (ALE – 5), atlas srednjojužnoslavenskih jezika – sjs. dijasistema (*Hrvatsko-srpski dijalektološki atlas – HSDA*, izrada napuštena), *Karpatki atlas* (1), *Mali dijalektološki atlas balkanskih jezika* (1); *Bosansko-hercegovački dijalektološki atlas* (BHDA – 55). U *Hrvatski jezični atlas* (HJA), zasnovan 1996. (M. Lončarić), uključeno je oko 440 punktova, u 2 faze: (a) hrvatski jezik – 400 punktova z Hrvatske, BH i dijaspore; (b) + jezici manjina u Hrvatskoj (40 punktova). Uključit će se hrvatska građa prikupljena za HSDA i BHDA, a da se eventualno ponovno istraže neki punktovi i da se *Upitnik* dopuni specifičnom građom za čakavsko i kajkavsko narječje.

Tako važan nacionalni znanstveni projekt, najvažniji humanistički (*Hrvatski jezični atlas*) nije normalno financiran, nisu financirana terenska istraživanja (a financirana su mnogo skuplja terenska istraživanja rimskih lončića i novčića – koji mogu biti otkopani i koju godinu kasnije, jer postoje; isto tako izdaju se drugi niz stoljeća hrvatske književnosti, što je svakako potrebno, a također je skuplje, a objavljeni tekstovi mogu se i nešto kasnije izdati – oni postoje). Narodni govor, kao i narodna književnost, etnologija i glazba, ako se ne zapišu, oni nestaju, kao što su nestala i neka sela za koja imamo građu za Atlas. Posebno je nestajanje ubrzano zadnjih nekoliko desetljeća – demografskim negativnim kretanjima, urbanizacijom i invazijom medija. 1999. prišlo se, zbog nemogućnosti terenskih istraživanja, intenzivnoj izradi fonoloških opisa čakavskih punktova, jer su oni bili gotovo potpuno istraženi (štokavsko i kajkavsko ni danas). Za vjerodostojnu interpretaciju građe u upitnicima prije izrade karata izrađuju se fonološki opisi – istraživači pojedinih punktova bili su različite osposobljenosti, pa građu treba »svesti na zajednički nazivnik«, kao i za OLA. Djelo *Hrvatski jezični atlas: Fonološki opisi. Sv. 1: Čakavsko narječje: Fonološki opisi govora obuhvaćenih »Hrvatskim jezičnim atlasom«* pripremljeno je za objavljivanje. Tako se su neki hrvatski punktovi prije obuhvaćeni drugim nacionalnim jezičnim atlasom (5 kajkavskih govora kao »kontrolni« punktovi u *Slovenskom jezičnom atlasu*).

U radu se iznosi se koncepcija atlasa, načela istraživanja i obrade te specifična hrvatska pitanja.

Mijo Lončarić
Zagreb, Hrvatska
mijo.loncaric@gmail.com

Ivana Kurtović Budja
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, Hrvatska
ikurtov@ihjj.hr

Specifičnost hrvatskoga kajkavskoga plješivičko-ozaljskoga dijalekta i osvrt na slovenski istočnodolenjski dijalekt

Određuje se mjesto specifičnoga plješivičko-ozaljskoga dijalekta u kajkavskom narječju s osvrtom na kontakt sa susjednim slovenskim istočnodolenjskim dijalektom.

Plješivičko-ozaljski dijalekt obuhvaća rubni, manji dio kajkavskog narječja na zapadu. Obuhvaća Plješivičko prigorje, kraj Krašića i Draganića te ozaljski kraj, od Žumberka, preko Karlovca do jugozapadne ogulinske okolice.

Plješivičko-ozaljski dijalekt nema sve glavne kajkavske osobine: nema jednačenje jata i poluglasa; u njegovu dijelu očuvan je poseban refleks poluglasa (šva: *dənəs*), kao u nekim goranskim govorima.

Jedinstvenost ozaljskog i plješivičkog govornog područja: $\acute{o} > \acute{e}$ (tradicijski $\grave{o} > \grave{e}$), $h > v \parallel j$, $\check{e} > e$.

Dva su poddijalekta: (a) plješivički, (b) ozaljski. – Plješivički poddijalekt ide prema akcentu u Ivšićevu I. grupu, konzervativnu (*posêkel – posëkli*), kao zagorski dijalekti, osim gornjosutlanskoga (međimurski dijalekt isto je drukčiji). – Ozaljski poddijalekt akcenatski ima elemente Ivšićeve I. skupine te neke karakteristike koje nema niti jedna Ivšićeva skupina – ne mogu se svrstati ni u jedan od tipova formule *posêkel – posëkli* niti u čakavsko-kajkavsku skupinu tipa *posikal – posikli*.

Plješivički: ($\varrho = \text{ʃ}$) $> u$; $\vartheta > a$ ili poseban refleks $\check{e} > e$ (kao u većini kajkavštine).

Specifičan je odnos sa susjednim slovenskim istočnodolenjskim dijalektom.

Karin Marc Bratina
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Slovenija
karin.marcbratina@ff.uni-lj.si

Frazemi iz Glasov in njihova raba v primorskih narečjih

Prva faza narečnih frazeoloških raziskav oz. frazeoloških raziskav govornega jezika naj bi zajemala evidentiranje frazemov v etnološko-domoznanskih publikacijah. Delo se nato nadaljuje na terenu, kjer informatorji potrdijo oz. ovržejo rabo, pojasnijo pomen in jezikovno enoto ponazorijo z zgledom. Sledi ključna etapa, to je kulturnosemantična analiza frazemov. V pričujočem prispevku predstavljam frazeme iz primorske narečne skupine, zbrane iz knjig zbirke Glasovi. Zbrane narečne frazeme iz sicer zapisanih besedil prikazujem urejene v geslo in objavljene v spletnem frazeološkem slovarju.

Herta Maurer-Lausegger
Inštitut za slavistiko Alpsko-jadranske univerze v Celovcu / Institut für Slawistik,
Alpen-Adria Universität Klagenfurt, Avstrija
herta.maurer-lausegger@aau.at

Besedje iz tematskega polja *človek in njegove lastnosti* v plajberškem govoru

Prispevek obravnava izbrano narečno besedišče iz tematskega polja *človek in njegove lastnosti* v govoru Slovenjega Plajberka na dvojezičnem južnem Koroškem v Avstriji. Gre za krajevni govor rožanske narečne skupine, v katerem se je ohranilo bogato izročilo iz prve polovice in sredine 20. stoletja. Zasluga za to narečno bero velja pravniku, narodopiscu in nedialektologu Josipu Šašlu (1883–1961), rojenemu v Slovenjem Plajberku. Le-ta je v svojem rojstnem kraju od leta 1910 zapisoval spomine, domače narečno besedje, ledinska in hišna imena ter besedila etnografske vsebine. S tem je ohranil veliko lokalnega plajberškega besedja, med drugim mnogo takega, ki ga slovenski knjižni jezik ne pozna. V zbirki Arhiv za zgodovino in narodopisje objavljeno *Narodno blago iz Roža* z narečnim slovarčkom (Šašel – Ramovš 1936/37), rokopisni *Rožanski narečni besednjak* iz leta 1957, krajevni govor staroselcev in deloma ohranjeni govor mlajših govorcev omogočajo sinhrono in diahrono preučevanje plajberškega govora.

Šašlovo slovarsko gradivo iz tematskega polja *človek in njegove lastnosti* je izjemno bogato. Semantično zanimiva je večinoma negativna konotacija samostalniškega in pridevniškega besedja, na ravnini besedotvorja pa izstopajo nekatere zelo produktivne besedotvorne prvine, pa tudi germanizmi, ki jih knjižna slovenščina ne pozna. Aktivno in pasivno poznavanje Šašlovega besedja, povezanega s človekom in njegovimi lastnostmi, je bilo preverjeno na plajberškem terenu. Pri tem so sodelovale tri starostne skupine govorcev. Raziskava je pokazala, da je jezikovna sposobnost govorcev v zadnjih desetletjih načeloma močno upadla. Najstarejši in starejši govorcev staro besedje deloma še uporabljajo ali pa jim je znano vsaj še pasivno (predvsem najstarejšim). Večino obravnavanega starega izrazja za poimenovanje človeka in njegovih lastnosti je slišati največkrat le še iz ust najstarejših govorcev.

Mira Menac-Mihalić, Anita Celinić, **Poveznice i razdjelnice**

Mira Menac-Mihalić

Filozofski fakultet, Odsjek za kroatistiku, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska
mmenac@ffzg.hr

Anita Celinić

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, Hrvatska
acelinic@ihj.hr

Poveznice i razdjelnice

Na temelju građe za Općeslavenski lingvistički atlas, Slovenski lingvistični atlas i Hrvatski jezični atlas te na temelju druge tiskane građe i dostupnih novijih terenskih istraživanja kartografirat će se nekoliko različitih pojava u hrvatskim i slovenskim organskim govorima. Rezultati će se analizirati i komentirati pokazujući što proučavane sustave povezuje, što ih dijeli i kuda prolaze izoglose.

Vlado Nartnik

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU, Ljubljana, Slovenija

vlado@zrc-sazu.si

K ločljivim predponam porabskih glagolov

Z novim tisočletjem sta slovenistiko obogatila tudi dva slovarja porabskega narečja: *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar* Francka Mukiča iz leta 2005 in *Slovar Gornjega Senika A–L* Marije Bajzek Lukač iz leta 2009. Pri prvem slovarju je že iz naslova razvidno soočenje porabskega narečja s knjižno slovenščino in madžarščino, medtem ko pri drugem madžarščini sledi še nemščina. Soočenje z madžarščino in nemščino je posebno važno v zvezi z razvojem glagolskih tvorjenk. V porabskem narečju namreč neločljivim vidovnim predponam rade predhajajo ločljive nevidovne predpone, ki so hkrati tudi prislovi, in sicer *cūj, doj, gor, naprej, nazaj, nut, prejk, ta, vkrāj, vkriž, vküp, vö* in *vrazmo*. Le da ločljivost beleži samo prvi slovar zlasti v glavnih in velelnih stavkih:

Gor so dejvali, ka ga bujejo.

Nika se ne nesi gor!

Predponi *gor-* in *dol-* delno še podoločata predložni tožilnik ali roditeljski:

Žmetno je gorprišo na brejg.

Žákle so doznosili s poda.

S krčenjem pa tožilnik ali roditeljski lahko povzame sama predpona:

Cājt se je gorvzeu.

Pomalek de trbelo dojdejvati.

Brezpredložni tožilnik je spet živ ali neživ:

Velki nāus go celāu dojnosi.

Prva kāk je prejk potoka ūšla, si je gorpotegnila kaput.

Neživemu tožilnik je naposled blizu tudi kolikostni tožilnik:

Mogo je gornāgniti posanco vina.

Posanco vina je nagnāuk dojnāgno.

Irena Orel
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Slovenija
irena.orel@guest.arnes.si

Poimenovanja iz pomenskega polja *hiša* od 18. do srede 19. stoletja

V prispevku bo glede na kontinuiteto in poimenovalne spremembe protistavno predstavljeno izbrano starejše izrazje iz pomenskega polja *hiša*, kot se izkazuje v treh tematsko razvrščenih starejših besednih virih v stavčno oblikovanih opisih s poučnim namenom: v dveh prevodih Sveta v slikah/obrazih (*Orbis pictus*) Jana Amosa Komenskega: v prevodu z začetka 18. stoletja o. Hipolita Novomeškega, dodanem njegovemu trijezičnemu rokopisnemu slovarju *Dictionarium trilingue ex tribus nobilissimis Europæ linguis compositum ...* (1711–1712), in v prevodu sredi 19. stoletja v slovnici Blaža Potočnika *Grammatik der slowenischen Sprache* (1849, 1858), ter na začetku 19. stoletja upovedeno tematsko besedje z več enakopomenskimi izrazi z različnih pokrajinsko neopredeljenih slovenskih področij v abecedniku Janeza Primca *Novi nemško-slovenski bukvar al A. B. C. Otrokon lahko zastopen* (1814). Leksikalne spremembe med obema prevodoma imajo časovne in prostorske vzroke in so v starejšem viru pogosto bližje govorjeni zvrsti jezika, z več poimenovanji za isti denotat, v 140 let mlajšem prevodu pa se večinoma ujemajo s knjižnimi izrazi: Hipolit npr. v razdelku 66 (*Hiša*) navaja *vrata ali duri/davri, loupa ali vhod, spudni – zgurni prag, zasunek ali rigel, štekli, klučanca*, Potočnik pa ima le *duri, vhod, prag – preklada, zapah, tečaji, ključavnica*, medtem ko Primic navadno zapiše več (ne)ujemalnih poimenovanj (*vrata (duri, dveri), prag, zapahe (rigle, zatike?)*, *železne plehe (klučance)*). Z naknadno primerjavo z narečnim besedjem v SLA 2 bi želeli prikazati (ne)ohranjanje izrazja v posameznih krajevnih govorih oz. narečjih in ujemalna poimenovanja zemljepisno opredeliti. Ker se tematska razdelitev v starejših virih razlikuje, saj je navedeno osnovno izrazje, izhajajoče iz latinščine in tudi drugačnega kulturnega okolja, ter prevladuje opredelitev po poklicih in dejavnostih, bo prekriven le manjši del besedja.

Bogumił Ostrowski
Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków, Polska
bogumil@ijp-pan.krakow.pl

Refleksje nad przygotowaniem materiału polskiego do białoruskiego tomu OLA: »Meteorologia«

Przedmiotem referatu są refleksje związane z interpretacją kilku wyjątkowych lub zupełnie sporadycznych meteonimów z polskiego obszaru gwarowego. Jednym z takich kłopotliwych wyrazów w materiale do mapy L 2353 'тает (о снегу) / topnieje, topi się (o śniegu)', gdzie dominują regularne leksemy dające się sprowadzić do uogólnionych postaci ta-j-e-tb, top-i-tb se, gib-ne-tb, top-ně-j-e-tb czy pust-ja-j-e-tb, jest – zapisany przez M. Kucalę w małopolskiej wsi Więciórka (p. 311 OLA) – endemiczny leksem *níze* (bezokolicznik *nizieć* 'bardzo wolno topnieć, znikać' posiada także dokumentację w jego *Porównawczym słowniku trzech wsi małopolskich*, Wrocław 1957, s. 40). Względy semantyczne pozwalają przyjąć, że mamy do czynienia z denominativum od psł. *nizъ, *niza, *nizь. Wówczas należy rozważyć przynajmniej dwie możliwości interpretacyjne: zastanowić się, czy jest to kontynuant postaci *niziti, *nižo (< *niz-j-o), *niz-i-tb (3.sg.) czy może raczej *nizēti, *nizějō, *nizě-j-e-tb (3.sg.) 'zniżyć się, obniżyć się, stawać się niskim'.

Na uwagę zasługują także inne więciórczańskie meteonimy określające **odwilż**, takie jak *zmięk* czy *rozmięk* (jъz-měk-ъ / orz-měk-ъ) – derywaty wsteczne od prefigowanych werbów *zmiękać / *rozmiękać [zmięknąć / rozmięknąć], z rdzeniem *měk- (< *menk-ŭ) 'miękki, pozbawiony twardości' < 'rozmięczony poprzez ugniatanie, obtłukiwanie, gniecenie'.

Odrębne pole badawcze stwarza materiał kaszubski, gdzie znajdujemy sporą ilość archaizmów, np. *tag-a* < psł. *tōga, deverbativum (z pierwotnym znaczeniem 'ciągnięcie') od *tęgti, *tęgō 'ciągnąć', jak i leksemów zapożyczonych, np. (*ślaga*)a 'długotrwały deszcz, ślota, plucha' z dniem. (por. niem. dial. pruskie *šlag(ə)n*, *šlag* 'mokry, brudny śnieg; pogoda z deszczem i śniegiem').

Anton Schellander

Alpsko-jadranska univerza v Celovcu / Alpen-Adria Universität Klagenfurt, Avstrija

anton.schellander@aon.at

Tonemske opozicije v bilčovškem govoru

Med najbolj opazne in značilne lastnosti bilčovškega govora spada njegova izrazita tonemskost. Rastoča ali padajoča intoniranost naglašene zloga ima jasno pomenskorazločevalno vlogo na besedni in oblikoslovni ravnini. Kot naravni govorec želim prikazati ta pojav ob tonemskih dvojicah, katerih zanesljivost in funkcionalnost sem dodatno preveril pri govorcih različnih generacij. Tonemske opozicije služijo mdr. za razločevanja besednega pomena: *ndéla* 'nedelja' – *ndéla* 'teden', sklonskih oblik in števila samostalnikov: *uâs* – *uâs* 'las': im. ed. – rod. mn., nedoločne in določne oblike pridevnikov: (*anɔ*) *bɔhâtɔ* (*uzem'ə*) – (*ti*) *bɔhâtɔ* (*uzem'ə*) 'bogato vzemi' (kakšno? – katero?), ženske edninske in moške dvojinske oblike opisnih deležnikov na -l: *uzéya* (*je*) – *uzéya* (*sta*) 'vzela je – vzela sta', posamično tudi glagolskega vida: *striəlu* – *striəlu* 'streljal – ustrelil'.

Vera Smole
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Slovenija
vera.smole@guest.arnes.si

Mlinarsko izrazje v Šentrupertu in okolici

Pri zapisovanju povedk za zbirko Glasovi poleti leta 1994 sem v vasici Roženberk naletela na 83-letnega mlinarskega mojstra in lastnika takrat še delujočega manjšega obrtniškega vodnega mlina ob potoku Jeseniščica, pritoku reke Mirna, Feliksa Kreglja, po domače Kraguljevega Feliksa, vsaj tretjega mlinarja po vrsti iz istega rodu, mlinar pa je bil tudi njegov brat France. Ob prvem obisku mi je natresel petnajst hudomušnih zgodb, večinoma povezanih z mlinom, predvsem pa govoril o svojem mlinu presrečen, da ga je nečak obnovil in ponovno deloma usposobil za obratovanje. K njemu sem se vrnila ponovno potem, ko sem se seznanila z etnološko literaturo, poiskala skice mlina, mlinskega kolesa in stop ter pripravila vprašanja za vodeni pogovor; zajemala so delo in življenje mlinarja, predvsem pa usmerjala k izrazju za posamezne dele stavbe, naprave za mletje in stopanje, zunanje kolo in naprave, pripomočke in posode, povezane z žitom in moko, tipe in kakovost moke ipd. Nastal je dobro uro in pol dolg zvočni posnetek, pozneje pa okrog 20 strani dolg fonetično-fonološko transkribiran zapis. Prepis kasete je bil zelo težaven, saj je pogovor tekkel v delujočem mlinu ali zunaj, kjer je šumela voda; škoda, da takrat še nisem imela videokamere. Ker sem tudi sama govorka šentruperskega govora in ker sem pogovor sama tudi vodila, sem vendarle slišala in razumela vse povedano. Mlinar je govoril čisti narečni šentruperski govor, brez nadnarečnih primesi – z današnjega zornega kota skoraj arhaičnega. Zato in zaradi družinske tradicije mlinarstva je zbrano izrazje z njim nedvomno zanesljivo šentrupersko, verjetno pa skupno tudi širši Mirnski dolini.

V prispevku bo izrazje predstavljeno po ožjih vsebinskih sklopih, npr. stavba: *malen* (stavba v celoti, prostor z napravo in sama naprava), *veža*, *kuhinja*, *hiša*, *štibelc*, *frčava*; zunanje naprave: *velika* in *mala zatvornica*, *vreteno*, *vretence*, *žleb(ovi)*, *stari graben*; vodno kolo: *kolo*, *vreteno*, *lopata*, *korec*, *kalja*, *mataruga*, *stekelj*, *rink*, *ščetina*, *šajba*; deli naprave za mletje: *malenski grušt*, *grot*, *geštelček/grušteč*, *obod*, *špaga*, *zvonec*, *pajtelj*, *sito*, *preslica*, *lagar*, *štanga*, *sejanje*, *tačka*, *feder*, *štangica*, *šponar*, *navlake*, *vretence*, *koritec/koritek*, *zajber*, *brada*, *grajzarica*, *vratca*; mlinski kamni in k njim pripadajoči deli: *beli kamen*, *črni kamen*, *zmesni kamen*, *pucar*, *lavfar*, *spodnjak*, *redk kamen*, *gost kamen*, *kalja*, *porungelj*, *cager*, *koprivica*, *kuglica*, *rinček*, *koželj*, *železen obroč*, *šlesar*; kladivo za klepanje kamnov: *škrlj*, *špica*; stope: *stopa*, *stopnica*, *klada*, *vreteno*, *dvigač*, *ročica*, *cvinge*, *žok*; tipi in kakovost moke: *tanka/voljna moka*, *ostra moka*, *nularica*, *ajnjarica*, *cvajarica*, *soržica*, *zmes*, *šrot*; vrsta pšenice: *golka*, *osinka*, *hibridna pšenica*; mlinar v odnosu z drugimi: *pomlinar*, *stranka*; pripomočki in posode: *ometalo*, *žakelj*, *oprta*, *škaf*, *truga*, *mernik*, *fršlog*; mere: *mernik*, *polmernik*, *firkelj*; pleveli v žitu in bolezn: *grah*, *lunka*, *kokelj*, *snetje*, *oprhniti*; opravila: *mleti*, *zmleti/smleti/semleti*, *namleti se*, *umleti se*, *pajkljati*, *sneti*, *nasaditi*, *klepati*, *sklepati*, *zvoniti*, *klicati*, *sejati*, *presejati*, *spucati*, *zribati*, *zaiskriti se*, *nafajhtati*, *prati*, *sušiti*, *presušiti*, *razgrniti*, *mešati*, *spihati*, *umazati*, razno: *melja*, *omotica*, *ostrinica*, *grezek*, *spasati*, *skaziti*, *odnehati*, *spodbijati*, *dodati*, *pokušati na zobe*, *držati koga kaj gor*, *voda gre prazna naprej*, *iti na prazno*, *za povrh*, *žakelj privihniti*, *v precep devati* itd.

Vera Smole
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Slovenija
Vera.Smole@ff.uni-lj.si

Mojca Horvat
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana, Slovenija
mojca.horvat@zrc-sazu.si

Stara kmečka hiša – narečna besedila z analizo

Na Oddelku za slovenistiko ljubljanske Filozofske fakultete UL pri predmetu Slovenska narečja (nosilka red. prof. dr. Vera Smole, asistentka dr. Mojca Horvat) že od študijskega leta 2012/13 zbiramo, zapisujemo in analiziramo narečna besedila s tematiko *stara kmečka hiša*. Mreža krajev, v katerih so bila doslej zbrana besedila, obsega okrog 30 krajev iz skoraj vseh narečnih skupin (manjka nam še koroška skupina) in se bo s pomočjo novih generacij študentov (in tudi sicer) sčasoma čedalje bolj zgoščevala.

Tematika je bila izbrana z željo navezave na nastajajoči drugi zvezek *Slovenskega lingvističnega atlasa* (nastaja na ISJFR ZRC SAZU) in tudi z željo popisa realij, ki živijo le še v spominih in pripovedih naših informatorjev.

Ob 100. obletnici rojstva akad. prof. dr. Tineta Logarja smo tako na podlagi doslej zbranega gradiva pripravili brošuro z zapisi besedil, njihovimi izbranimi analizami in geolingvističnimi prikazi nekaterih leksemov, ki jo bomo predstavili v sklopu 3. Slovenskega dialektološkega posveta. V prispevku želimo predstaviti zvočne posnetke s transkripcijami, ki bodo služili prikazu metodologije pri obravnavanem delu, prav tako pa jezikovne karte s prikazom izbranih leksemov.

V prihodnje načrtujemo spletno objavo brošure in zbirke pripadajočih narečnih posnetkov, katerih število se bo z generacijami študentov še povečevalo.

Marija Stanonik

Inštitut za slovensko narodopisje, ZRC SAZU, Ljubljana, Slovenija

marija.stanonik@zrc-sazu.si

Zvočne figure za oglašanje živali v slovenski besedni umetnosti

Članek želi uzavestiti ustvarjalnost slovenske besedne umetnosti na njeni predlogični ravni: kako avtorji grafično artikulirajo oglašanje posameznih živali. Tu imajo veliko prednost ptice, predvsem ptice pevke.

Poleg splošno znanih onomatopoetskih izrazov zbuja pozornost izjemno poznavanje ptic pri Janezu Jalnu in njegova domiselnost pri poetičnem oponašanju ptic.

Drugi razdelek je posvečen gozdnim živalim. Njihovo oglašanje identificirajo predvsem značilni glagoli, ki jih poznajo predvsem lovci. Sploh je motivika tesno povezana z naravo.

Zastavlja se vprašanje, koliko so navedeni onomatopoetski izrazi sfolklorizirani, lokalni ali avtorski.

Irena Stramljič Breznik
Filozofska fakulteta Univerza v Mariboru, Slovenija
irena.stramljic@um.si

Zaznamovana leksika v pregovorih na stičišču leksikoloških, dialektoloških in etimoloških pristopov

Paremiologija se v slovenskem prostoru umešča na področje jezikoslovja, saj pogosto nastajajo dialektološke, poetološke, kognitivnolingvistične, predvsem pa jezikovnozgodovinske raziskave, ki odkrivajo izvore ali pojasnjujejo pomene posameznih pregovorov, deloma pa se pregovori pojavljajo tudi kot sestavine etnoloških in folklorističnih raziskav.

V prispevku bom na gradivu pregovorov opozorila na v njih obstoječe lekseme, ki so v sodobnem knjižnem jeziku neznani, ker so pogosto časovno (arhaizmi: *Jalno pridobljeno ne pride na drugo koleno*), socialnozvrstno (omejitev na dialektizme: *S časom se vsaka reč izčimža*) ali pa uporabnostno (okazionalizmi: *Kateri gospodar je sam hlapec, je tudi sam papec*) zaznamovani, vendar pa njihov pomen lahko pomembno vpliva na razumevanje celotnega pregovora.

Tako se lahko po eni strani pokaže vzajemna koristnost paremioloških raziskav za odkrivanje dialektoloških prvin in njihovo razvojno rekonstrukcijo, po drugi strani pa koristnost dialektoloških in sploh diahrono usmerjenih jezikovnih raziskav za ustrezno razumevanje pregovorov.

Matej Šekli

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Slovenija

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU, Ljubljana, Slovenija

matej.sekli@guest.arnes.si

Sirarska terminologija v rezijanskem narečju slovenščine

Rezijansko narečje slovenščine sestavljajo štirje značilnejši krajevni govori, in sicer so od vzhoda proti zahodu to govori krajev Solbica/Stolvizza (točka OLA 1, SLA 59), Osojane/Oseacco (točka SLA 58), Njiva/Gniva (točka SLA 57) in Bila/San Giorgio (točka SLA 56). Rezijanski govori na vzhodu mejijo na obsoško in tersko narečje slovenščine, na zahodu pa na furlanščino. V skladu s spoznanji valovne teorije glasovne inovacije, značilne za ostala slovenska narečja, poenjujejo v smeri vzhod–zahod (moderna vokalna redukcija in spirantizacija praslovanskega *g sta šibkejši na zahodu in močnejši na vzhodu: psl. **kŭpъ* ‘kup’ > Bila *'kup*, Njiva *'kop*, Osojane *'kop*, Solbica *'kop*; psl. **gora* ‘gora’ > Bila *'gora*, Njiva *'hōra*, Osojane *'gōra*, Solbica *'ōra*), pogostnost furlanizmov pa v smeri zahod–vzhod (poimenovanje za pomen ‘streha’: **krŭvъ* > Solbica *k'rəw*, Osojane *k'rew*, furl. *cuviert* → Osojane, Njiva, Bila *kuv'jert*).

V prispevku so obravnavani izbrani leksemi s področja sirarske terminologije v rezijanskih krajevnih govorih krajev Solbica in Bila. Težišče razprave je na določanju njihovega izvora (neprevzeto in prevzeto besedje, način tvorjenosti neprevzetega in vir izposoje prevzetega besedja ter vrste pomenotvornih sprememb), kar je osnova za ugotavljanje morebitnih leksemskih razlik med najbolj vzhodnim in najbolj zahodnim rezijanskim krajevnim govorom.

Alenka Šivic-Dular
Ljubljana, Slovenija
alenka.sivic@guest.arnes.si

Lingvistični atlas kot vir jezikoslovne informacije in interpretacije

Po vzorcu, ustaljenem v lingvističnih atlasih slovanskih jezikov, tudi Slovenski lingvistični atlas (2011) sistematično podaja besedno gradivo z izbranih točk v mreži slovenskih krajev, besedotvorne podstave in tvorjenke, razmeščenost leksemov (tvorjenk) v jezikovnem prostoru (1.1), podaja pa tudi komentarje za vsak leksem znotraj temeljnega pojma (1.2). Kot jezikovno zgodovinarico me zanimajo splošni jezikoslovni pristopi, po katerih se besedje glasovno razčlenjuje in besedotvorno ter etimološko interpretira. Zato se osredinjam na vprašanje, kako interakcija med fonetičnimi, morfološkimi, morfonološkimi in besedotvornimi ravnmi v narečnem leksemu odseva v njegovi besedotvorni razlagi. V članku bom skušam ob primerih iz atlasa pokazati in utemeljiti jezikoslovne prvine (pravila), ki jih jezikoslovna interpretacija realnega leksema nikakor ne sme ne spreminjati ne opuščati, če hoče ohraniti svojo izvorno vlogo, tj., če hoče ostati verodostojna znanstvena ustreznica narečne besedne danosti.

- Razmejiti v gradivu besedotvorno (ne)variantnost pri leksemih.
- Zadeve je treba predstaviti tako, da se pri tem holistična informacija besede (tudi če je izolirana) kot presečišču vseh ravni ne ruši (spreminja).
- Razmejitev besedotvorja od oblikoslovja (v komentarjih je to skupaj), npr. besedna oblika *bratje* (I/101: 240 'žlahta (rod)') je morfemsko členjena v smislu treh morfemov *brat-ъj-e, pri tem pa je pomembno, kje so postavljeni vezaji. **(a)** Fonetično bi bila rekonstrukcija *brat-ъj- bi bila ta mogoča pri kolektivnem pomenu tipa listъje. **(b)** Oblikoslovno bi bila mogoča rekonstrukcija *brat-ъje, v kateri -ъje predstavlja slovnično končnico za Npl. brat[-je] ← starejšega *brat[-i]; ker je ena prva slovnična končnica izpodrinila (nadomestila) staro izofunkcijsko končnico -i; zato pred seboj nimamo besedotvornega, ampak oblikoslovni morfem, saj ob menjavi ne prihaja do spreminjanja slovničnega pomena (in še manj leksikalnega). **(c)** Pomenoslovno se prav tako nič ne spreminja. **(č)** Slovničnopomensko: pomena leksemov *bratje* in *listje* se sicer približujeta, a se bistveno razlikujeta po načinu umeščanja posamezne enote v skupino: množinski pomen pri *bratje* je povezan z nizanjem enot (individuov) v celoto, medtem ko kolektivni pomen pri *listje* individue podreja celoti, zato je prav kategorija števila je ključna za razumevanje razmerja in medsebojnih razlik, zato preinterpretacija te kategorialne razlike ni dopustna in je tudi v nasprotju z realno funkcijo lingvističnega znaka, posega pa celo v sistem znakov. – Analogen primer je besedna oblika *členj* (I/41; 120 'Kako se imenujejo pregibi prstov'), ki je besedotvorno rekonstruirana kot *čeln-ъ na podlagi č'lí:nji (T082) poleg člen ← *čeln-ъ in členek ← *čeln-ъk-ъ; prva izmed rekonstrukcij je tudi primerjalnojezikovno popolnoma izolirana, zato takšna besedotvorna rekonstrukcija ni verjetna. Glede na to, da se v gradivu kot odgovor pojavljajo edninske in množinske oblike, gre v tem primeru verjetno za množinsko obliko s fonetičnim mehčanjem -ni > -ní (mehčanje je najpogostejše v kombinacijah li, ni → lí, ní). – Nejasen je status rekonstrukcije za leksem *gleženj* ← *glezn-ъ, v katerem se je v tej »pokriti poziciji« ohranila sled pozicijskega mehčanja -znъ ← -znъ (I/41: 121).

Poante in problematika prispevka (s posebnim ozirom na slovenski lingvistični atlas oziroma s stališča slovanskih atlasov, ki prav tako vključujejo slovensko gradivo). Lingvistični atlas

so namenjeni sistematični razširitvi in poglobitvi narečnega gradiva po vnaprej izbranih točkah. Za njihovo izdelavo je treba razmeroma veliko časa (tj. gre za dolgoročne projekte!) in služijo predvsem razvoju dialektologije, vendar pa tudi drugim lingvističnim disciplinam. Vprašanje izkoriščenja zbranega gradiva: Njihova vloga za razvoj slovanske primerjalne slovnice (glasoslovje, oblikoslovje) in etimologije (tj. glasoslovje, leksikologija)? Kako gradivo izkoriščajo slovanski etimološki projekti? Manjkajo skladiščne navezave. Problematika sekundarnih pomenov pri samostalnikih, pridevnikih, glagolih. Poišči kak primer, kjer se kažejo (razlogi) za inovativne cone.

[Lingvistična geografija (= LG) se od dialektologije loči po naslednjih značilnostih: (1) LG je sistematična: gradivo se zbira anketno na podlagi vnaprej pripravljenih vprašalnikov, ki so enaki za vse raziskovalne lokacije, zato so med seboj primerljiva tudi jezikovna dejstva; vprašalnik mora biti čim bolj popoln, ni pa nujno izčrpen in integralen. (2) LG je homogena: »le réseau, plus ou moins serré, des lieux enquêtés doit s'entendre sur tout le domaine étudié, et que l'enquêtés doit s'étendre sur tout le domaine étudié, et que l'enquêteur doit être le même sur des domaines aussi étendus que possible.« (3) LG je panoptična: zbrano gradivo predstavlja v obliki zemljevidov (kart), ki omogočajo neposredni vpogled v lingvistično realnost, kot obstaja na terenu.]

Jožica Škofic

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana, Slovenija

guzej@zrc-sazu.si

Ob skorajšnjem izidu *Slovenskega lingvističnega atlasa 2: kmetija*

Ob 100. obletnici rojstva prof. Tineta Logarja izhaja druga knjiga *Slovenskega lingvističnega atlasa* z besedjem iz tematskega sklopa kmetija (SLA 2.1 Atlas in SLA 2.2 Komentarji). Avtorji monografije so sodelavci Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša (Januška Gostenčnik, Mojca Horvat, Tjaša Jakop, Janoš Ježovnik, Karmen Kenda-Jež, Vlado Nartnik, Matej Šekli, Jožica Škofic, Peter Weiss, Danila Zuljan Kumar) ter Vera Smole in Vito Hazler z ljubljanske filozofske fakultete, pri projektu *Materialna kulturna dediščina v slovenskih narečjih – geolingvistična predstavitev*, ki sta ga v letih 2011–2015 podprla ARRS in SAZU, sta sodelovali tudi Irena Orel in Vanda Babič.

Uvodna poglavja Komentarjev bralca seznanjajo z zgodovino tega nacionalnega projekta ter z metodologijo komentiranja, interpretiranja in kartiranja zbranih jezikovnih podatkov; natančneje so predstavljena načela morfološke analize, na kateri temelji poknjžitev narečne leksike in njena predstavitev s simboli na jezikovnih kartah. Sledijo sezname krajev (v SLA 2 je zajetih 417 slovenskih krajevnih govorov v Sloveniji in vseh štirih zamejstvih) in zapisovalcev z letnicami zapisov ter seznam v SLA 2 zajetih vprašanj, tj. 88 samostalnikov in glagolov, ki poimenujejo in se nanašajo na prostore in opremo v slovenski kmečki hiši, gospodarska poslopja in izbrana kmečka opravila v obsegu, določenem z vprašalnico SLA. Vsa tu obravnavana vprašanja so prevedena v angleški, nemški, italijanski, furlanski, francoski, ruski, hrvaški in madžarski jezik. Knjiga je opremljena z ustreznim znanstvenim aparatom (besedno kazalo z odzadnjim seznamom iztočnic, slovenska in tuja jezikoslovna in etnološka strokovna literatura, sezname simbolov in krajšav, angleški povzetek).

Komentarji imajo enotno zgradbo, v kateri je sistematično predstavljeno obravnavano vprašanje (tako z gradivskega kot jezikoslovnega vidika) in z njim povezana problematika interpretacije, sledi morfološka analiza vseh narečnih leksemov, posebnosti kartiranja in opozorilo na sorodne karte v izbranih lingvističnih atlasih. Novost SLA 2 je šesto poglavje komentarjev, tj. Etnološka osvetlitev, v kateri je etnolog Vito Hazler skušal slediti »načelom celostnosti (raziskovalne interdisciplinarnosti) in celovitosti (raziskovanja horizontalne in vertikalne umeščenosti pojava v prostor in označevanja njegovih temeljnih značilnosti), kjer je zlasti pri označevanju najbolj raznovrstnih in zahtevnih pojavov poskušal predstaviti njihovo interaktivnost in funkcionalnost v odnosu do okolice, do drugih sorodnih pojavov, do nosilcev in uporabnikov ipd.«. Obravnavani pojmi so nazadnje predstavljeni tudi z izvirnimi ilustracijami poimenovanih pojmov avtorice Urše Kogelnik.

Atlas z jezikovnimi (leksično-besedotvornimi in obstojško-pomenskimi) kartami ter spremljajočimi indeksi narečnega gradiva, zapisanega v nacionalni fonetični transkripciji (ta je predstavljena v enem od uvodnih poglavij), torej predstavlja rezultate jezikoslovne analize in geolingvistično predstavitev dela žive nesnovne kulturne dediščine, nanašajočo se na kmetijo, pri čemer gre tudi za dokumentiranje z jezikom (narečjem) povezanega in zaradi spremenjenega načina kmečkega dela izginjajočega (tradicionalnega) materialnega sveta slovenskega kmečkega človeka. *Slovenski lingvistični atlas 2: kmetija* prinaša izjemno leksično bogastvo slovenskih narečij (okrog 2000 besed) in s tem odpira možnosti za nove jezikoslovne, etnološke, zgodovinske, kulturološke in interdisciplinarne študije.

Monografija je opremljena tudi s prenovljeno karto slovenskih narečij in kartami, ki prikazujejo metapodatke o gradivu, npr. zapisovalcih in času zapisa.

Suzana Todorović

Fakulteta za humanistične študije Univerze na Primorskem, Slovenija

suzana.todorovic@upr.si

Izražanje čustev, občutkov in človekovih lastnosti v narečnih idiomih slovenske Istre

Prispevek obravnava izbrane narečne izraze, s katerimi Istrani opisujejo svoja čustva, občutke in človekove lastnosti. Narečno izrazje je avtorica zapisala v Borštu, Dragonji, Krkavčah, Novi vasi nad Dragonjo, Padni, Svetem Petru, Sečovljah, Strunjanu, Tinjanu, Kopru, Izoli in Piranu. Analiza besedišča je pokazala, da je večina zbranih izrazov romanskega izvora. Za posamezen analiziran izraz sta podana prvi vir izposoje in izvor. Besedje, ki je bilo zbrano v istrskobeneških raziskovalnih točkah, je v prispevku obravnavano kot avtohtono, tisto, ki je bilo zapisano v istrskoslovenskih raziskovalnih točkah, pa z izjemo maloštevilnih besed slovanskega izvora kot prevzeto iz romanskih idiomov. V prispevku je poudarjen pomen interdisciplinarnega pristopa pri preučevanju narečnih govorov na večjezičnih območjih.

Alenka Valh Lopert
Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru, Slovenija
alenka.valh@um.si

**Glagoli s kvalifikatorjem narečno vzhodno iz SSKJ²
v Rajhovem gradivu za prleški slovar *Gúčati po antùjoško***

Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ², 2014) v drugi, dopoljnjeni in deloma prenovljeni izdaji »[z]a opredeljevanje besed, pomenov ali zvez [...] uporablja kvalifikatorje« (SSKJ², 2014, Uvod, § 96). Od sedmih vrst kvalifikatorjev (§ 107) nas bo na osnovi pregleda spletno dostopnega gradiva zanimal stilno-zvrstni kvalifikator *nar.* (= *narečno*), razširjen s kvalifikatorskim pojasnilom *vzhodno*. Tako označenih iztočnic je v SSKJ² 414, glede na besedno vrsto največ samostalnikov (približno 65 %) in glagolov (približno 22 %); drugih besednih vrst je manj. Osrednji del bo predstavljala primerjava pojavnosti glagolskih iztočnic z oznako *nar. vzhodno* iz SSKJ² s pojavnostjo v gradivu za narečni slovar severozahod-noprleškega govora Bernarda Rajha *Gúčati po antùjoško* (2010), ki na 293 straneh prinaša bogastvo aktualnega narečnega besedja. Pri primerjavi smo se osredinili le na pomensko prekrivnost iz Rajhovega gradiva z iztočnicami v SSKJ², saj gre v gradivu za drugačno glasoslovno in/ali pisno podobo besed. Poudariti želimo pomen vključenosti (še) prisotnega narečnega besedja v normativne priročnike (v tem primeru SSKJ², sicer tudi v *Slovenski pravopis* 2001), kajti ustrezni kvalifikatorji predstavljajo ključno pomoč pri delu prevajalcev, lektorjev v gledališču in pri filmu ter vseh, ki se pri svojem delu srečujejo z zvrstnostjo slovenskega jezika.

Perina Vukša Nahod
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, Hrvatska
pvuksa@ihjj.hr

O naglasku imenica a-vrste u slivanjskim govorima u Neretvanskoj krajini

Na temelju terenskoga istraživanja četiriju slivanjskih govora – Slivna Ravnoga, Mihalja, Blaca i Podgradine – donosi se sinkronijski prikaz naglasnih paradigma imenica a-vrste. Prikazat će se čuvaju li imenice u naglasnoj paradigmi C pomičnost naglaska i preskakanje na proklitiku, jesu li zabilježena kraćenja u D/L/I mn. u naglasnoj paradigmi B i naglasnoj paradigmi C te postoje li inovacije i ujednačavanja među paradigmama. Budući da u štokavskome narječju izostaje cjelovita obrada naglasnih paradigma mjesnih idioma, ovaj je rad doprinos utvrđivanju arhaičnoga stanja ili njegovih ostataka u novoštokavskim govorima.

Jadwiga Waniakowa
Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków, Polska
wisia@ijp-pan.krakow.pl

Nazwy roślin w *Ogólnosłowiańskim atlasie językowym* jako materiał do badań nad fitonimią słowiańską

Atlasy językowe są bardzo dobrym źródłem do pozyskiwania materiałów gwarowych. Tymczasem są stosunkowo rzadko i w niewielkim stopniu wyzyskiwane w badaniach zarówno dialektologicznych, jak i historyczno-porównawczych. Wartość atlasowych materiałów leksykalnych jest nie do przecenienia z tego względu, że są one dokładnie określone (zdefiniowane) i zlokalizowane. Jest to szczególnie ważne zwłaszcza w badaniach nad nazwami roślin, gdzie identyfikacja, czyli przyporządkowanie danemu gatunkowi określonej nazwy, jest niebagatelnym problemem.

Artykuł przynosi charakterystykę zasobów leksykalnych *Ogólnosłowiańskiego atlasu językowego* w zakresie słowiańskiej fitonimii gwarowej, analizę ich jakości i przydatności do badań historyczno-porównawczych (w tym etymologicznych) nad nazwami roślin w Słowiańszczyźnie.

Peter Weiss

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU, Ljubljana, Slovenija

peter.weiss@zrc-sazu.si

Zgornjesavinjsko narečno gradivo za Slovenski in Slovanski lingvistični atlas (SLA in OLA) v knjigi: predstavitev zasnove

Gradivo, zbrano za Slovenski (SLA) in Slovanski lingvistični atlas (OLA), je najprej namenjeno za dva temeljna jezikovna atlasa, ki trenutno nastajata na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani, kjer se gradivo zanj tudi hrani. Odgovori na obe vprašalnici in spremni zapisi, zbrani od druge svetovne vojne naprej, pa lahko dajo še drugačen pogled na konkretno narečje in njegove govore s poenotenjem narečnih zapisov, z glasoslovnimi in oblikoslovnimi opisi in pregledi, z objavo dodanih besedil (ki v okviru SLA niso predvidena za objavo), s slovarsko urejenimi poimenovanji in imeni (tudi objava slednjih ni predvidena) ter s podatki o zapisovalcih in informatorjih. Vse to, kar je za zgornjesavinjsko narečje (kot najbolj zahodno narečje štajerske narečne skupine, v Zgornji Savinjski dolini, ob zgornjem toku reke Savinje, z večjimi kraji Mozirje, Gornji Grad, Ljubno ob Savinji, Luče in Solčava) kot zapisovalec delno prispeval in za kar je kot mentor skrbel Tine Logar, ter zapis Jakoba Riglerja za OLA lahko ob objavi v knjigi dobi dodatno razsežnost z internetno objavo pripadajoče dokumentacije – kopij izvirnih (rokopisnih) zapisov, razpoložljivih zvočnih posnetkov in ustreznih zemljevidov.

Aleksander Wiatr
Ludwig-Maximilians-Universität, München, Nemčija
aleksander.wiatr@lmu.de

Interlinguale Sprachgeographie und Strataforschung mit computergestützten Methoden

Das Projekt VerbaAlpina erschließt den einzelsprachlich und dialektal stark fragmentierten Alpenraum in seiner kultur- und sprachgeschichtlichen Zusammengehörigkeit für ausgewählte Sachgebiete aus Natur, Kulturgeschichte und kultureller Gegenwart selektiv und analytisch. Diese webbasierte virtuelle Forschungsumgebung erfüllt drei Zwecke:

- (1) die Dokumentation sprachlicher und außersprachlicher Daten mittels einer interaktiven georeferenzierten Karte
- (2) die Datenerhebung durch *social software*
- (3) die kollaborative Weiterentwicklung der Umgebung selbst

Das Hauptziel des Projektes besteht darin, bereits vorliegende Daten aus Sprachatlanten und Wörterbüchern unterschiedlicher Sprachen und Dialekte in vervollständigter, gebündelter, mehrdimensional aufbereiteter und sprachgeschichtlich analysierter Form und vereinheitlichter Transkription zugänglich zu machen.

Dieser Beitrag hat den Sprach- bzw. Varietätenkontakt im alpinen Untersuchungsgebiet im Fokus, welches Varietäten drei verschiedener Sprachfamilien (Germanisch, Romanisch, Slawisch) umfasst. Zunächst werden die methodischen und theoretischen Grundlagen eruiert, anhand derer gezeigt werden soll, wie der ethnolinguistisch konditionierte Sprachkontakt im alpinen Sprachraum entfaltet wird. Gezeigt wird, wie die heterogene Darstellung des Sprachmaterials aus verschiedenen Forschungstraditionen und Werken (Sprachatlanten, Wörterbücher, digitale Projekte) in eine homogene Struktur einer Datenbank erfasst und bearbeitet werden kann, so dass eine Kartierung auf der Nutzeroberfläche erfolgen kann.

Der Beitrag wird konkrete Beispiele für den Sprachkontakt im alpinen Raum präsentieren, wobei zwei Perspektiven berücksichtigt werden: die erste nimmt Bezug auf das ganze Untersuchungsgebiet, die zweite auf den Sprachkontakt zwischen den slawischen und romanischen Varietäten entlang der slowenisch-italienischen Grenze – Datenquelle SLA, ASLEF, AIS usw. Einerseits bietet die visuelle Darstellung der Sprachdaten auf der interaktiven Karte des Projektes eine Veranschaulichung des Sprachkontaktes; andererseits können die außersprachlichen Daten dazu beitragen, die kulturräumliche Profilierung des Alpenraums zu erschließen.

Melita Zemljak Jontes
Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru, Slovenija
melita.zemljak@um.si

**Izrazi za dele telesa iz Registra Dalmatinovega prevoda Biblije
v (narečnih) slovarjih slovenskega jezika na spletišču Fran**

Prispevek osvetljuje rabo izrazov za dele telesa, ki jih je v Registru prevoda *Biblije* zapisal Jurij Dalmatin (*Vamp* kra., *Trebuh*, *keshmáni* slo., *kerepuhi*, *Felleki* slo.; *sadniza* kra., *rit* kor.; *Oblizhe* kra., *obras* slo.; *obraz* kra., *oblizhje* kor.; *Obifiti* kra., *Ledevize*, *ledyze* kor.; *Vftna* kra., *shnable*, *gobèz* kor.; *Materniza* kra., *voτρόba* slo., *Loshéfná* hr.; *Komùlz* kra., *Lakát* slo.). Prispevek prikazuje, v kolikšni meri in s katerimi pomenskimi ter stilnimi označitvami se izrazi pojavljajo v splošnih, etimoloških in terminoloških, še posebej pa v zgodovinskih in narečnih slovarjih na spletišču *Fran*, ter jih medsebojno primerja in tako prikazuje njihovo (ne)povezanost. Poseben poudarek prispevka je na primerjavi in prikazu medsebojnih razmerij zapsanega izrazja od 16. stoletja do sodobnosti, ne le v knjižnem, ampak predvsem tudi v neknjižnem jeziku, narečno predvsem na gradivu *Slovenskega lingvističnega atlasa*. S tem skuša nakazati (ne)kontinuiranost ter pomenske širitve/ožitve slovarske rabe izbranega (strokovnega) izrazja od 16. pa vse do 21. stoletja.

Zinka Zorko
Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru, Slovenija
SAZU, Ljubljana, Slovenija

Besedje v koroškem govoru kraja Gradišče/Schloßberg v Avstriji

Kraj Schloßberg v Avstriji meji na slovensko obmejno Gradišče ob potoku Čermenica, ki spada v občino Selnica ob Dravi in v faro Kapla na Kozjaku. Ime je dobil po opuščnem schlemberskem gradu. Po določitvi državne meje z Avstrijo po prvi svetovni vojni je bil kraj odrezan od slovenskega Gradišča. Schloßberg spada v župnijo in občino Lučane (Leutschah) in otroci že od dvajsetih let 20. stoletja hodijo v osnovno šolo v Lučane. V avstrijskih obmejnih šolah izvajajo pouk slovenščine vsaj dve uri na teden za okoli 400 otrok. Starejši krajanje Schloßberga se še sporazumevajo tudi v slovenskem jeziku. Ukvarjajo se s kmetijstvom, zlasti z živinorejo in vinogradništvom.

Slovenski govor tega kraja spada v koroško remšniško narečje, ki je izgubilo tonemsko nasprotje. Dolgi samoglasniki: *i*:, *u*:, *i*:ə, *u*:ə, *e*:, *o*:, *ɛe*:, *ɔo*:, *o*:, *a*:, *ar* zastopajo praslovanske dolge cirkumfektirane in akutirane vokale, in sicer je *i*: odraz za psl. *i* in *y*, *u*: za psl. *u*, dvoglasnik *i*:ə zastopa psl. dolgi cirkumfektirani *iat* in dolgi etimološki *e*, dvoglasnik *u*:ə psl. cirkumfektirani *o*, dolgi ozki *e*: je odraz za dolgi psl. polglasnik, nosni *ɛ* in novoakutirani *e*, dolgi ozki *o*: zastopa psl. dolgi nosni *o*, deloma novoakutirani *o*, diftongični *ɛe*: je odraz za staroakutirani *iat*, za kratki polglasnik in umično naglašeni *e*, dvoglasnik *ɔo*: zastopa del psl. novoakutiranih *o*, široki *o*: je odraz za psl. dolgi *a*:, dolgi *a*: zastopa sekundarno naglašeni *o*, dolgi *ar* pa samoglasniški *r*. Gradivo: 'xi:ša, 'cu:la, b'ri:ək, 'ši:əst, 'šu:əla, 'bu:ək, 'vɛ:s, 'pɛ:le, 'gɔ:ba, p'rɔ:sim, b'rɛ:za, 'pɛ:s, 'rɛ:ko, 'dɔo:bər, b'ra:t, 'čaru.

Kratki naglašeni samoglasniki: *i*, *u*, *e*, *o*, *ə* in *a* zastopajo praslovanske kratko naglašene in umično naglašene samoglasnike. Gradivo: 'bik, 'buča, b'reska, 'dɔɔta, 'nəč, 'xani. Nenaglašeni vokali so dobro ohranjeni. Soglasniške premene so naslednje: palatalni *lj* je izgubil palatalnost, pojavlja se zlogotvorni *l̥*, ohranjena sta dva sklopa *čre-* in *žre-*, palatalni *nj* otrdi, sklop *šč* se olajša v *š*.

Besedje je zbrano po vprašalnici za Slovenski lingvistični atlas za vse tematske skupine. Večina leksemov ima svoj izvor v praslovanščini, nekaj jih je prevzetih iz nemščine. Primeri: 'žno:bl̥, 'ti:əxl̥, 'ka:iša, 'ci:əgl̥, 'fɔ:rf, 'žɛ:gnaje, 'fi:rma, 'kancl̥, 'vo:ga, 'ko:rp, k'lɔ:box, 'ɛ:mper, 'pu:klast, 'fru:əška, g'ro:bɔ, 'švɔ:gər. Za vsako besedo je zapisan izvor. Po tematskih skupinah je največ prevzetih nemških besed v skupini obleka (20), v skupini hiša (19), v skupini orodje (15), v skupini telo (10), v skupini prazniki (9), v skupini vas (8), v skupini bolezni (6), v skupini rastline (6), v skupini družina (4), v skupini planina (4), v skupini živali (3), v skupini čas (2).

Danila Zuljan Kumar
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU
Raziskovalna postaja Nova Gorica, Slovenija
dzuljan@zrc-sazu.si

Tipologija skladijskih interferenc

V jezikih v stiku prihaja do treh vrst jezikovnega izposojanja in vplivanja; to so:

1. izposojanje oblik, to je fonemov, morfemov in besedišča,
2. izposojanje (kopiranje) vzorcev (skladijskih struktur) in
3. t. i. vpliv jezika A na rabo že obstoječih struktur v jeziku B.

V prispevku se bom posvetila drugemu in tretjemu tipu, pri čemer se bom osredotočila na izposojanje skladijskih struktur, vpliv stičnega jezika (jezika A) na pogostnost rabe že obstoječe strukture v jeziku B in na nove funkcije skladijskih struktur v jeziku B, do katerih je prišlo zaradi jezikovnega stika. Tak tip interferenc je v kontaktnem jezikoslovju znan kot »posredna širitev ali difuzija«, v primerjavi z »neposredno širitvijo«, ki pomeni izposojanje oblik.

Obravnavana bodo slovenska narečja v stiku s furlanskim in italijanskim jezikom.

Navodila avtorjem

Uredništvo revije Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU Jezikoslovni zapiski, v kateri nameravamo objaviti prispevke s Slovenskega dialektološkega posveta 3, pričakuje besedila za objavo do 31. 7. 2016. Napisana naj bodo v programu Word in v pisavi times new roman ali 00 ZRCola (velikost 10 pik), ki je priporočena za posebne jezikoslovne znake. Besedila v formatih .DOC(X) in .PDF naj bodo poslana po e-pošti na naslov Peter.Weiss@guest-arnes.si, kjer se da dobiti tudi vse dodatne informacije.

Prispevek naj obsega do 30.000 znakov, ima izvleček z do 5 vrsticami in do 5 ključnimi besedami ter povzetek z do 15 vrsticami. Pri navajanju enot v literaturi naj se avtorji po možnosti ravna po načinu v zadnji številki revije Jezikoslovni zapiski, ki so v obliki PDF dosegljivi na spletni strani <http://bos.zrc-sazu.si/knjige/index.html>.

Najlepša hvala.

Uredništvo revije Jezikoslovni zapiski
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU
Novi trg 4, 1000 Ljubljana
isj@zrc-sazu.si